

Toetreders

Inventarisatie van het aantal nieuwe leden binnen
protestantse kerkelijke gemeentes

Rapport nr. 528

november 2004

drs. Gert de Jong

KASKI
onderzoek en advies over religie en samenleving

Toernooiveld 5
6525 ED Nijmegen
Postbus 6656
6503 GD Nijmegen
tel. (024) 365 35 31
fax: (024) 365 34 85
www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	2
2	Inleiding en vraagstelling.....	3
3	Opzet en respons	4
3.1	Toelichting bij de vraagstelling en de gebruikte begrippen	4
3.2	Deelnemende kerken.....	6
3.3	Respons	6
3.4	Non-responsanalyse	7
4	Onderzoeksgegevens	9
4.1	Aantal belijdenissen	9
4.2	Toetreders.....	10
4.3	Meelevende buitenkerkelijken	12
4.4	Kerkgaande niet-leden.....	12
4.5	Conclusie	12
5	Vervolgonderzoek.....	14
5.1	Meelevende buitenkerkelijken	16
5.2	Kerkgaande niet-leden.....	17
5.3	Voorstel voor vervolgonderzoek.....	18
5.4	Aandachtspunten voor vervolgonderzoek	19
5.4.1	Noodzaak voor nader onderzoek.....	19
5.4.2	Naar een kerkelijke contingentietheorie.....	19
5.4.3	Gedifferentieerd lidmaatschap?	20
	Bijlagen bij het verslag Toetreders	21

1 Samenvatting

In opdracht van de drie missionaire organisaties van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, Inwendige Zendingsbond en Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) heeft het KASKI onderzoek gedaan naar het feitelijk aantal toetreders binnen een groot aantal kerkgenootschappen.

Veel kerkelijke gemeentes van de deelnemende kerkgenootschappen kennen een geringe groei van het aantal belijdende leden. Daarbij zijn de meeste nieuwe belijdende leden mensen die voorheen al lid waren van een kerk (met name dooplid). Groei van kerken doordat niet-christenen lid worden (toetreders), komt niet veel voor. In het onderzoek werden tussen 409 in 2001 en 539 toetreders in 2003 gevonden binnen de kerkelijke gemeentes die deelnamen aan het onderzoek.

Er werden grosso modo niet veel kerkelijke gemeentes gevonden die ver boven het gemiddelde uitstegen. Wanneer de gegevens meer in detail worden onderzocht zijn wel verschillen te rapporteren, zowel verschillen binnen kerkgenootschappen, als binnen kerkelijke gemeentes.

Het onderzoek vraagt naast feitelijke groei ook naar het aantal meelevende buitenkerkelijken en het aantal kerkgaande niet-leden. Deze mensen kunnen niet tot de toetreders gerekend worden zoals dat in dit onderzoek is omschreven, maar hun aantal zegt wel iets over het missionair elan en/of openheid voor niet-leden. Het aantal meelevende buitenkerkelijken is binnen alle kerkgenootschappen hoger dan het aantal toetreders.

Wanneer kerkelijke gemeentes in aanmerking komen voor vervolgonderzoek, kan niet in eenduidige termen worden neergelegd. Daarom wordt voorgesteld om met verschillende groepen kerkgenootschappen te werken en daarbinnen andere criteria te hanteren. Deze criteria behoeven verdere discussie.

Ondanks de naar verhouding kleine aantallen toetreders lijkt ons vervolgonderzoek wel zinvol. Daarvoor worden een aantal kerkelijke gemeentes genoemd. De meeste geëigende methode van onderzoek is in deze kwalitatief onderzoek. Het doel van het vervolgonderzoek zal zijn om de zogenaamde *best practices* gemeentes te beschrijven en wel zo dat zowel de interne factoren van het missionair beleid worden beschreven (wat doet de kerkelijke gemeente om toetreders te trekken en te binden?), als de externe factoren (welke factoren uit de omgeving van de kerkelijke gemeente zijn medebepalend voor het aantal toetreders?).

2 Inleiding en vraagstelling

In deze notitie wordt verslag gedaan van het vooronderzoek naar groeiende gemeentes, dat door het KASKI is uitgevoerd op initiatief van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, Inwendige Zendingsbond en Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt).

De vraag die in dit vooronderzoek centraal staat is:

Welke gemeentes hebben een significant aantal toetreders?

Met toetreders worden dan nieuwe belijdende leden bedoeld, die voorheen geen lid waren van een kerk of slechts marginaal lid waren van een kerk. Gemeentes met een significant aantal toetreders zullen in een vervolgonderzoek nader worden beschreven vanuit de vraag of deze gemeenten een missionair beleid hebben ten aanzien van toetreders, en hoe dat beleid eruit ziet.

De beantwoording van de vraagstelling komt in het vijfde hoofdstuk aan de orde. Allereerst wordt de opzet van het onderzoek en de respons besproken. Een aantal termen worden hier toegelicht, evenals de problemen die tijdens het onderzoek zijn gerezen. In hetzelfde hoofdstuk wordt de respons geïnterpreteerd: wat kunnen de verzamelde gegevens bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

In hoofdstuk 4 wordt een deel van de verzamelde gegevens gerapporteerd. In dit hoofdstuk worden tabellen en uitkomsten getoond, zodat een beeld gevormd kan worden van de ledenontwikkeling binnen kerken. Met deze gegevens wordt als het ware het landelijke beeld geschetst.

Het is goed hier expliciet te vermelden dat dit niet tot de vraagstelling van het onderzoek behoort. De vraag luidt immers niet hoeveel mensen belijdend lid worden of hoe groot het aantal toetreders is, maar *welke* kerkelijke gemeentes significante groei kennen. De getallen moeten dan ook gezien worden als de achtergrond waartegen het aantal toetreders moet worden begrepen.

In het dan volgende hoofdstuk komt – zoals vermeld – de beantwoording van de onderzoeksvraag aan bod, uitlopend op een slotbeschouwing met aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

3 Opzet en respons

Om de ledenontwikkeling en het aantal toetreders van kerkelijke gemeentes in kaart te brengen is een vragenlijst naar kerkelijke gemeentes gestuurd.

Achtereenvolgens komen in dit hoofdstuk aan bod:

- toelichting bij de vraagstelling en de gebruikte begrippen;
- deelnemende kerkgenootschappen;
- respons;
- non-responsanalyse;
- interpretatie van de respons.

3.1 Toelichting bij de vraagstelling en de gebruikte begrippen

In dit onderzoek staat de vraag centraal welke kerkelijke gemeentes een significant aantal toetreders hebben.

Een stijging van het aantal belijdende leden, doordat doopleden belijdenis doen, of doordat belijdende leden vanuit andere kerkelijke gemeentes lid worden van een kerkelijke gemeente, is formeel wel groei van het aantal belijdende leden, maar komt feitelijk neer op verandering van lidmaatschap. Deze nieuwe leden rekenen we dan ook niet tot de toetreders.

Om de ledenontwikkeling te kunnen bepalen is, aan kerkelijke gemeentes gevraagd hoeveel mensen door belijdenis lid zijn geworden van de gemeente (we noemen dit hier het aantal belijdenissen) in de achterliggende drie jaar. De toetreders, waar in dit onderzoek naar wordt gezocht, omvat echter niet de doopleden of kerkelijk betrokkenen die belijdenis doen. Vandaar dat eveneens is gevraagd hoe het aantal nieuwe belijdende leden is opgebouwd. Dat kan zijn:

- mensen die voorheen geen of marginaal lid waren van een kerk of gemeente;
- mensen die voorheen wel lid waren van een kerk of gemeente, maar dan als dooplid of geboortelid;
- mensen van wie het niet bekend is of ze ooit lid van een kerk zijn geweest.

De toetreders zijn de mensen uit de eerste categorie.

Ten tweede is gevraagd naar het aantal buitenkerkelijken dat met de gemeente meeleeft; we noemen hen hier *meelevende buitenkerkelijken*. Deze mensen zijn geen lid, doen geen belijdenis, maar tonen wel een betrokkenheid bij de kerkelijke gemeente door b.v. deelname aan activiteiten.

Tot slot nemen we notie van het aantal niet-leden dat de kerkdiensten bezoekt, de zogenaamde *kerkgaande niet-leden*. Zo komen we tot drie groepen die nader zullen worden onderzocht:

- nieuwe leden of toetreders (de feitelijke groei);
- meelevende buitenkerkelijken;
- kerkgaande niet-leden.

Hierbij is de eerste groep natuurlijk het belangrijkste voor ons onderzoek.

Voor een aantal kerkgenootschappen was de gebruikte terminologie niet van toepassing; het betreft kerkgenootschappen die alleen doop op belijdenis kennen (volwassendoop) en de Remonstrantse Broederschap.

Kerken die doop op belijdenis kennen (volwassendoop) werken niet met het onderscheid tussen doopleden en belijdende leden (of eventueel overige leden). Zij kennen slechts één vorm van lidmaatschap, namelijk de gedoopte leden.

Dat heeft als consequentie dat deze gemeentes geen belijdenissen kennen van mensen die reeds lid zijn. Daarmee worden alle nieuwe leden tot ‘nieuwe leden die voorheen geen lid waren van een kerk of gemeente’ en komt het aantal toetreders binnen deze kerken dan ook hoger uit dan in kerken die wel andere leden naast belijdende leden kennen.

In de vragenlijst waren juist vragen opgenomen om het aantal toetreders te kunnen onderscheiden van de groei door belijdenis van betrokken mensen. Die onderscheiding is binnen deze groep kerken en gemeentes dus niet te maken.

Binnen de *Remonstrantse Broederschap* kent men naast leden ook zogenaamde vrienden. Dit is een officiële categorie mensen die wat rechten en plichten betreft grotendeels overeenkomt met leden. Naar vrienden is niet gevraagd; wel is het denkbaar dat de ‘nieuwe leden die voorheen geen lid waren van een kerk of gemeente’, voor een deel ook worden gevormd door de vrienden, mensen die dus al een zekere betrokkenheid bij de gemeente kennen. Zij zijn dus ook niet de toetreders waar in dit onderzoek naar wordt gezocht.

Daarnaast kent de Remonstrantse Broederschap nog een andere vorm van lid worden naast belijdenis. Lid worden *op belijdenis* betekent binnen de Remonstrantse Broederschap dat men een eigen belijdenis schrijft. Deze vorm van toetreding zou bij uitzondering plaatsvinden. Gebruikelijker is dat men lid wordt *op beginselverklaring*. Dat is binnen de Remonstrantse Broederschap dus een andere categorie dan lid worden op belijdenis, maar overeenkomstig het lid worden door belijdenis te doen binnen bijvoorbeeld de CGK.

De opgegeven aantallen van de verschillende kerkgenootschappen betekenen dus niet overal hetzelfde. Daarom zullen we in de komende paragrafen de verschillende kerkgenootschappen afzonderlijk rapporteren.

3.2 Deelnemende kerken

De vragenlijsten zijn naar een groot aantal kerkgenootschappen gestuurd, te weten, de initiatiefnemers van het onderzoek:

- *Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland (CGK)*
- *Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt)(GKV)*
- Vanuit de IZB (Inwendige Zendingsbond): *Protestantse Kerk in Nederland* (PKN: Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, Gereformeerde Kerken in Nederland, Nederlandse Hervormde Kerk.

Daarnaast verleende de *Evangelische Alliantie* medewerking aan het onderzoek door het adressenbestand van kerkelijke gemeentes beschikbaar te stellen. Vanuit dit bestand zijn aangeschreven:

- Evangelische en Pinkstergemeentes, zoals diverse Pinkstergroepen, CAMA-Parousia gemeentes, Kerk der Nazarener, Beréa Gemeenschap, Rafaël Nederland
- Leger des Heils;
- Unie van Baptistengemeenten;
- Bond van Vrije Evangelische Gemeenten;
- Federatie van Vrije Evangelische Gemeenten;
- Nederlands Gereformeerde Kerken;
- Remonstrantse gemeentes;
- Doopgezinde gemeentes.

Kortom, binnen het protestantse spectrum is het grootste deel van kerkelijke gemeentes benaderd.

3.3 Respons

- Het bestand van de Evangelische Alliantie bevat zo'n 1.200 adressen.
- Het bestand van de PKN bevat 2.700 adressen van scriba's van kerkelijke (wijk)gemeentes.
- Het bestand van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland bevat 189 adressen van scriba's.
- het bestand van de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) omvat 270 adressen van scriba's.

In totaal zijn daarmee 4.359 vragenlijsten verstuurd. Op de eerste uitnodiging tot deelname bleef de respons wat achter, daarom is een vervolgooproep gedaan.

Voor de CGK en GKV betekende dit een non-responsanalyse. Aan deze kerken is gevraagd waarom ze niet aan het onderzoek hebben deelgenomen. Aan de kerkelijke gemeentes van de andere kerkgenootschappen is een brief gestuurd waarin de mensen die wel respondeerden werden bedankt en de niet-responderende worden opgeroepen dit alsnog te doen. Daarbij werd nu ook de mogelijkheid gegeven om de gegevens via internet in te vullen.

In onderstaande tabel is de respons weergegeven:

tabel 3.1 Versturing en respons van (groepen) kerkgenootschappen in absolute aantallen en procenten

<i>kerkgenootschap</i>	<i>aantal verstuurd</i>	<i>aantal ontvangen</i>	<i>respons in %</i>
CGK*	189	82	43
GKV*	270	92	34
PKN*	2.700	640	24
Doopsgezinde pastores**	95	13	13
Remonstrantse pastores**	43	5	12
overige bestand EA**	1.062	68	6
totaal	4.359	900	21

De kerkgenootschappen die met één asterisk (*) zijn aangeduid, zijn aangeschreven vanuit de eigen kerkelijke organen, de getallen zijn dan ook de getallen zoals die door deze organen zijn verstrekt.

De kerkgenootschappen die met twee asterisken (**) zijn aangeduid, zijn aangeschreven vanuit het adressenbestand van de Evangelische Alliantie. De EA probeert dit bestand zo veel als mogelijk up to data te houden, maar heeft de gegevens niet uit de eerste hand. Het adressenbestand van de EA bevat enerzijds predikanten en voorgangers, anderzijds secretariaten/scribaten. Van de doopsgezinden en remonstranten zijn alleen namen en adressen van predikanten/pastores opgenomen. Daarom zijn binnen deze twee kerkgenootschappen niet de secretariaten/scribaten maar de predikanten/pastores aangeschreven.

Een flink aantal adressen bleek niet juist. Het feitelijk aantal aangeschreven kerkelijke gemeentes is dus kleiner dan de genoemde 4.359 (en daarmee de respons dus iets hoger).

3.4 Non-responsanalyse

Zoals vermeld is aan Christelijke Gereformeerde Kerken en Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) gevraagd wat de reden is dat zij niet responderden. In totaal zijn 285 vrijgemaakt-gereformeerde en christelijk gereformeerde kerken benaderd voor non-responsanalyse; van 47 ontvingen we reactie (dat is 16%).

tabel 3.2 Weergave van motieven van non-respons (meer dan een antwoord mogelijk; n= 47)

<i>motief</i>	<i>aantal</i>
We zijn de vragenlijst kwijtgeraakt ¹	10
Het onderzoek vraagt naar nieuwe belijdende leden en die hebben we in de onderzoeksperiode niet gekregen, we hebben daarom niets te melden.	8
We hebben tot nu toe geen tijd gehad de vragenlijst in te vullen.	7
We willen niet aan dergelijk onderzoek mee doen.	6
De vragenlijst was niet helder, dus konden we de vragen ook niet beantwoorden.	3
We willen eerst vergaderen over het onderzoek en dat is nog niet gebeurd.	0
Anders	19

Deelname aan de non-responsanalyse bleek gering. De motieven van non-respons laten een heel gevarieerd beeld zijn, de meeste motieven wijzen er niet op dat er sprake is van een hele gerichte non-respons, die samenhangt met de onderzoeksvraag (z.g. harde non-respons). Daarom gaan we er van uit dat we een redelijk representatieve weergave hebben.

Daarbij komt dat het ons alleszins aannemelijk lijkt dat als kerkelijke gemeentes ledengroei kennen, ze dit ook wel willen melden. Anders gezegd: de kans dat relevante gegevens achterblijven, achten we klein.

¹ De respondenten die aangaven de vragenlijst kwijt te zijn en hun naam en adres vermelden, ontvingen een nieuwe vragenlijst.

4 Onderzoeksgegevens

In dit hoofdstuk worden relevante resultaten uit de verzamelde gegevens gepresenteerd. Zoals vermeld gaat het om drie groepen, te weten het aantal toetreders, het aantal meelevende buitenkerkelijken en het aantal kerkgaande niet-leden. Voordat over de drie groepen wordt gerapporteerd staan we eerst stil bij het aantal belijdenissen.

4.1 Aantal belijdenissen

In de onderstaande tabel wordt het gemiddeld aantal belijdenissen van de deelnemende kerken vermeld, plus een aantal aanvullende statistische maten voor het totaal aantal belijdenissen. In de tabel zijn ook de gemiddelden opgenomen van het aantal belijdenissen van mensen die reeds lid zijn (dooplid of geboortelid), met daarbij vermeld hoeveel hiervan incidentele kerkganger zijn, alsmede het aantal belijdenissen waarvan voormalig lidmaatschap onbekend is. Het aantal toetreders wordt in een eigen paragraaf behandeld.

tabel 4.1 Aantal belijdenissen binnen de drie onderzoeksjaren

	2001	2002	2003
gemiddelde	4,01	4,16	4,18
modus	0	0	0
standaard deviatie	6,35	6,43	6,76
minimum	0	0	0
maximum	58	45	55
som	3.641	3.774	3.790
n=	907	907	907
reeds lid (gemiddeld)	4,58	4,64	4,57
n=	627	635	635
waarvan incidenteel kerkganger (gem)	1,12	1,00	1,18
n=	313	318	327
voormalig lidmaatschap onbekend (gem)	0,20	0,22	0,28
n=	291	296	305

In de tabel worden een aantal statistische termen gebruikt, die regelmatig in dit verslag voorkomen. Daarom allereerst een toelichting bij de begrippen. De term *gemiddelde* veronderstellen we als bekend. Met *modus* wordt bedoeld de waarde die het vaakste voorkomt. In tabel 4.1 is in alle drie de jaren de modus 0, dat wil zeggen dat het aantal kerkelijke gemeentes dat nul belijdenissen kent in dat jaar, het meeste voorkomt. De *standaard deviatie* is een maat voor de spreiding. Hoe kleiner de standaard deviatie, hoe dichter de gevonden waarden rond het gemiddelde liggen, met andere woorden: hoe homogener de groep. In tabel 4.1 staan telkens hoge standaard deviaties, dat komt overeen als we de *minimum* (laagste gemelde waarde) en het *maximum* (hoogst gemelde waarde) bekijken: er blijkt flinke spreiding te zijn.

Met *som*, tenslotte, wordt het totale aantal belijdenissen dat door de respondenten is genoemd bedoeld. In 2003 zijn er dus 3.790 belijdende leden bijgekomen in de responderende kerkelijke gemeentes.

Wel nu, het gemiddeld aantal belijdenissen ligt in de drie onderzoeksjaren bij de vier of iets hoger. Dat wil zeggen dat per kerkelijke gemeente er jaarlijks gemiddeld vier belijdende leden bijkomen.

Het gemiddeld aantal belijdenissen blijkt dan in de loop van de drie onderzoeksjaren licht gestegen te zijn. Kerkelijke gemeentes waar helemaal geen belijdenissen zijn, zijn in alle drie de jaren de meest voorkomende.

Belijdenis van doopleden of overige leden die incidenteel kerkganger zijn, wordt bijna niet gevonden. Slechts een deel van de respondenten heeft hier gegevens gemeld en het gemiddelde ligt laag.

De gegevens kunnen nader worden geanalyseerd op kerkgenootschap, deze gegevens staan in een aparte tabel in de bijlage.

Het aantal belijdenissen hangt naar verwachting mede samen met de grootte van de kerkelijke gemeente. Daarom is het ook zinvol om naar de proportie belijdenissen ten opzichte van het totaal aantal te kijken. De proportie drukken we hier uit in procenten. Daarvoor berekenen we het aantal belijdenissen ten opzichte van het aantal leden van de kerkelijke (wijk)gemeente². Dit percentage is vervolgens weer te middelen per kerkgenootschap.

De hoogste gemiddelde aantallen belijdenissen komen we tegen bij Gereformeerd vrijgemaakt, Pinkstergemeentes en evangelische gemeentes, en Unie van Baptistengemeenten. Voor de laatste twee geldt dat de term 'belijdenis' hier niet de meest passende term is. In de paragraaf over de toelichting bij de begrippen is hier reeds op gewezen.

PKN en Evangelisch-Luthers scoren laag, zowel op het gemiddelde aantal belijdenissen, als op de proportie. Zij hebben dus naar verhouding weinig belijdenissen en ook geldt daar in geringe mate dat grote gemeentes meer belijdenissen kennen.

4.2 Toetreders

In dit onderzoek gaat het niet primair om het aantal belijdenissen, maar om het aantal nieuwe belijdende leden die voorheen geen lid van een kerk waren, de zogenaamde toetreders. Deze aantallen kunnen niet zonder meer op dezelfde wijze worden gepresenteerd als de aantallen hiervoor.

² Er is hier maar één getal gevraagd, dus niet de totaal aantallen in de drie onderzoeksjaren afzonderlijk; er wordt telkens gepercenteerd op het vermelde totaal aantal.

Bij het aantal belijdenissen zijn we ervan uitgegaan dat wanneer geen gegevens vermeld stonden, het aantal belijdenissen dat jaar nul was. Bij het aantal nieuwe belijdende leden kan dit niet zonder meer gebeuren. Een aantal kerkelijke gemeentes gaven aan het onderscheid niet te kunnen maken. Daarbij komt dat de kerken die in de traditie van de doop op belijdenis staan, alleen maar ‘nieuwe leden’ kennen.

In de rapportage houden we daarom twee aantallen aan: allereerst het aantal ‘nieuwe leden’ volgens de officiële opgave. Daarbij geldt dat het gemiddelde alleen wordt berekend over het aantal kerkelijke gemeentes dat daadwerkelijk iets ingevuld heeft.

Ten tweede presenteren we de cijfers waarbij we geen opgave als nul toetreders opvatten; we noemen dit het gecorrigeerde aantal. In dit geval is het aantal respondenten dus hoger (namelijk het geheel) en daalt het gemiddelde.

Naar verwachting zullen de werkelijke aantallen tussen deze twee waarden in liggen.

tabel 4.2 Aantal toetreders per jaar

	2001		2002		2003	
	<i>officieel</i>	<i>gecorrigeerd</i>	<i>officieel</i>	<i>gecorrigeerd</i>	<i>officiële</i>	<i>gecorrigeerd</i>
gemiddelde	0,92	0,45	1,08	0,54	1,15	0,59
modus	0	0	0	0	0	0
standaard deviatie	2,16	1,58	3,17	2,30	2,80	2,09
minimum	0	0	0	0	0	0
maximum	19	19	50	50	40	40
som	409	409	492	492	539	539
n	443	907	454	907	469	907

De gemiddelde feitelijke groei ligt rond één lid per jaar, of, uitgaande van het gecorrigeerde getal, onder de één toetreders per jaar per gemeente. We zien – net als bij het aantal belijdenissen – een lichte toename in de loop van de drie onderzoeksjaren.

Het overzicht van het aantal toetreders binnen de kerkgenootschappen staat in de tabel in de bijlage, daarbij gaan we uit van het gecorrigeerde aantal.

Uit die tabel blijkt dat Remonstranten, Doopsgezinden, pinkster- en evangelische gemeenten en Baptisten meer dan één toetreders per jaar melden. Dit zijn overigens voornamelijk kerkgenootschappen die alleen doop op belijdenis kennen. Zoals vermeld kennen zij geen belijdenis van mensen die reeds lid zijn. Dat betekent dat de aantallen niet alleen verwijzen naar de toetreders volgens onze definitie.

Binnen de deelnemende kerkelijke gemeentes werden in 2003 in totaal 539 toetreders geteld.

4.3 Meelevende buitenkerkelijken

In het onderzoek is gevraagd naar het aantal buitenkerkelijken dat met de gemeente meeleeft. In een aantal gevallen werd op de vragenlijst aangegeven dat men hier geen reële schatting van kon geven. In veel gevallen werd het aantal niet ingevuld. Het lijkt hier alleszins te billijken om *geen opgave* als 0 te interpreteren. De tabel met een uitsplitsing naar kerkgenootschap is opgenomen in de bijlage.

Verreweg het hoogste gemiddelde wordt hier gevormd door de Remonstrantse gemeenten; Doopsgezinden en Baptisten scoren eveneens hoog (in verhouding tot de anderen). Wellicht bevinden zich onder de meelevende buitenkerkelijken bij de Remonstranten veel 'vrienden'.

4.4 Kerkgaande niet-leden

Tot slot kijken we naar de kerkgang. In de vragenlijst is gevraagd naar het aantal kerkgangers en het aantal bezoekers van kerkdiensten dat geen lid van de eigen kerkelijke gemeente is. Uit deze twee getallen is het percentage niet-kerkelijke kerkgangers te berekenen. Het gemiddelde ligt dan (de uitschieters buiten beschouwing latend³) op 6,5%, waarbij de meeste respondenten 0% melden. Het totaalplaatje is in de bijlagen opgenomen.

Afgezien van de lutheranen treffen we de hoge aantallen bij die kerkgenootschappen die slechts één vorm van lidmaatschap kennen. Niet-gedoopten meelewenden horen dan als vanzelf tot de kerkgaande niet-leden.

4.5 Conclusie

De getallen in dit hoofdstuk geven een beeld van de stand van zaken binnen de deelnemende kerkgenootschappen.

Er blijkt een lichte stijging van het aantal belijdenissen; de stijging doet zich echter niet binnen alle kerkgenootschappen voor. Binnen de PKN (inclusief ELK) zien we een daling/stabilisering.

De evangelische gemeenten en pinkstergemeenten, Leger des Heils en Baptisten laten een stijging zien. Binnen de andere kerkgenootschappen is het beeld minder eenduidig.

³ Tellen we de uitschieters wel mee, dan vinden we een gemiddelde van 8,6%; dit getal staat in de tabel in de bijlage.

Ook de feitelijke groei (aantal toetreders) neemt in de drie onderzoeksjaren toe, maar is gering. Binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken en evangelische gemeenten en pinkstergemeenten zien we een groei van het aantal toetreders, bij de andere kerkgenootschappen is er daling, of een minder eenduidig beeld. Van grote groei is binnen de deelnemende kerkgenootschappen nergens sprake.

We zien binnen vrijwel alle kerkgenootschappen een groei van het aantal meeleven-
venden. Tegelijk moet worden opgemerkt dat de opgave van het aantal meele-
venden meer op een schatting berust dan het aantal belijdenissen.

Het grootste aantal meeleven-
venden komt op conto van de Remonstrantse Broeder-
schap. Voor een deel zijn de hoge aantallen vermoedelijk te verklaren uit de ge-
bruikte terminologie.

Binnen de evangelisch lutherse, remonstrantse, doopsgezinde, evangelische en
pinkstergemeentes, Leger des Heils, Unie van Baptisten en Bond van Vrije Evan-
gelische Gemeenten vinden we naar verhouding hoge percentages kerkgaande
niet-leden. Overigens geldt ook hier weer dat het begrip ‘niet-leden’ bij de meeste
van deze kerken wat anders betekent dan binnen de grotere protestantse kerken.

Zo ontstaat een landelijk beeld van een gering aantal toetreders, maar dat beeld
verschilt per kerkgenootschap en per kerkelijke gemeente. Het aantal meelevende
buitenkerkelijken ligt binnen alle kerkgenootschappen boven het aantal toetre-
ders.

5 Vervolgonderzoek

In het vorige hoofdstuk is vooral naar gemiddelden gekeken. Daardoor is een landelijk beeld ontstaan. Het onderzoek richt zich echter niet op de ledenontwikkeling in het algemeen, maar op de vraag welke kerkelijke gemeentes een significant aantal toetreders hebben. Deze gemeentes komen voor vervolgonderzoek in aanmerking. In dat vervolgonderzoek zal dan een nadere verkenning plaatsvinden naar missionair beleid. In dit hoofdstuk worden voorstellen voor dat vervolgonderzoek gepresenteerd.

De keuze voor de kerkelijke gemeentes voor vervolgonderzoek hangt dan af van de vraag wat we met een significant aantal bedoelen. De schets van het landelijke beeld heeft al laten zien dat daarmee niet uitzonderlijk hoge aantallen wordt bedoeld.

Ook bleek dat de terminologie die in het onderzoek wordt gebruikt binnen groepen kerkgenootschappen verschillend wordt gebruikt, of binnen groepen kerkgenootschappen niet altijd passend is. Dat had als consequentie dat het (gemiddelde) aantal toetreders sterk kon verschillen. We stellen daarom ook voor om allereerst met drie groepen kerkgenootschappen te werken. Die indeling is als volgt:

- grotere protestantse kerken;
- vrijzinnige kerken;
- evangelische gemeentes.

Tot de *grotere protestantse kerken* rekenen we de PKN (inclusief ELK), Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), Christelijke Gereformeerde Kerken en Nederlands Gereformeerde Kerken. Tot de *vrijzinnige kerken* rekenen we de Doopgezinde Broederschap en de Remonstrantse Broederschap. Tot de *evangelische gemeentes* rekenen we de overige.

Ons voorstel is om per groep een grens vast te stellen, waarbij die kerkelijke gemeentes voor vervolgonderzoek in aanmerking komen, die boven die voorgestelde grens uitkomen⁴.

⁴ De grenswaarde wordt nu vastgesteld met een absoluut aantal toetreders. Groteer gemeentes zullen eerder meer toetreders hebben. Er zou daarom ook wat voor te zeggen zijn om de grenswaarde te bepalen op de verhouding van het aantal toetreders t.o.v. het aantal leden (proportie). Aangezien het in dit onderzoek om kleinere aantallen gaat, kiezen we voor de meest concrete en eenvoudige oplossing, namelijk de absolute aantallen. Wanneer een daadwerkelijke keuze voor onderzoeksgemeentes wordt gemaakt, is het wel aanbevolen een zekere spreiding naar gemeentegrootte aan te houden, dus zowel kleinere als grotere gemeentes zouden dan moeten worden onderzocht.

De grenswaarden zijn mede gebaseerd op het gemiddeld aantal toetreders. Daarnaast is mede in overweging genomen dat het aantal toetreders, dan wel niet hoog, maar toch in ieder geval ruim boven dat gemiddelde moet liggen.

Dit overwegende stellen we de grenswaarden voor de grotere protestantse kerken op 5 toetreders in minstens een van de onderzoeksjaren, voor de vrijzinnige kerkgenootschappen zetten we de drempelwaarde op 4, voor de evangelische gemeentes op 7. Om te voorkomen dat we met kerkelijke gemeentes te maken hebben die bij uitzondering een hoog aantal toetreders hebben, stellen we mede als voorwaarde dat de kerkelijke gemeentes in een van de andere onderzoeksjaren een meer dan gemiddeld⁵ aantal toetreders moet hebben.

In het geval van de grotere protestantse kerken leggen we die waarde op 1. Bij de vrijzinnige kerken kiezen we als ‘afgerond gemiddelde’ 2⁶ en voor de evangelische gemeentes kiezen we 1⁷.

Het aantal kerkelijke gemeentes dat dan voor vervolgonderzoek in aanmerking komt is dan als volgt:

tabel 5.1 Aantal kerkelijke gemeentes met groei boven de gestelde grenswaarde in een of meer onderzoeksjaren en bovengemiddeld aantal toetreders in andere jaren, naar kerkgenootschap

<i>kerkgenootschap</i>	<i>aantal</i>
PKN	6
Vrijgemaakt	0
Christelijk Gereformeerd	2
Nederlands Gereformeerd	0
Evangelisch-Luthers	0
Remonstrants	1
Doopsgezind	1
Evangelisch en Pinkster	7
Leger des Heils	0
Unie van Baptisten	3
Bond van VEG	0
totaal	20

Wanneer we alleen naar de genoemde grenswaarde in een van de onderzoeksjaren kijken en geen rekening houden met het aantal toetreders in de andere onderzoeksjaren liggen de aantallen iets anders (zie tabel 5.2).

⁵ het gemiddelde aantal naar boven afgerond op een geheel getal

⁶ dit gaat uit van de gemiddelden van de doopsgezinden, zij hebben het laagste gemiddelde

⁷ dit gaat uit van de gemiddelden van de Bond van Vrije Evangelische gemeenten

tabel 5.2 Aantal kerkelijke gemeentes met groei boven de gestelde grenswaarde in een of meer onderzoeksjaren zonder grenswaarde voor de andere onderzoeksjaren, naar kerkgenootschap

<i>kerkgenootschap</i>	<i>aantal</i>
PKN	12
Vrijgemaakt	2
Christelijk Gereformeerd	3
Nederlands Gereformeerd	0
Evangelisch-Luthers	0
Remonstrants	3
Doopsgezind	3
Evangelisch en Pinkster	8
Leger des Heils	0
Unie van Baptisten	5
Bond van VEG	0
totaal	36

Ter aanvulling kijken we naar de andere twee categorieën die ook in deze rapportage zijn genoemd.

5.1 Meelevende buitenkerkelijken

Onder meelevenen verstaan we buitenkerkelijken die met de gemeente meeleven. Het landelijk gemiddelde ligt op bij de 6,5. De verdeling van de kerkelijke gemeentes over de verschillende kerkgenootschappen met 7 of meer meelevenen (gemiddelde naar boven afgerond) in minstens een van de onderzoeksjaren is als volgt:

tabel 5.3 Aantal kerkelijke gemeentes met meer 7 of meer meelevende buitenkerkelijken in een of meer onderzoeksjaren, naar kerkgenootschap

<i>kerkgenootschap</i>	<i>aantal</i>
PKN	108
Vrijgemaakt Gereformeerd	7
Christelijk Gereformeerd	15
Nederlands Gereformeerd	1
Evangelisch-Luthers	2
Remonstrants	4
Doopsgezind	10
Evangelische en Pinkster	14
Leger des Heils	0
Unie van Baptisten	6
Vrije evangelische gemeenten	1
totaal	168

5.2 Kerkgaande niet-leden

In een van de vorige paragrafen is het percentage kerkgaande niet-leden uitgerekend. Dat gemiddelde ligt, als de uitschieters buiten beschouwing worden gelaten, op 6,5%. De verdeling van de kerkelijke gemeentes over de verschillende kerkgenootschappen met een hoger percentage kerkgaande niet-leden dan 6,5 in minstens een van de onderzoeksjaren is als volgt:

tabel 5.4 Aantal kerkelijke gemeentes met meer dan 6,5% buitenkerkelijke kerkgangers in een of meer onderzoeksjaren, naar kerkgenootschap

<i>Kerkgenootschap</i>	<i>aantal</i>
PKN	3
Vrijgemaakt Gereformeerd	0
Christelijk Gereformeerd	3
Nederlands Gereformeerd	0
Evangelisch-Luthers	0
Remonstrants	0
Doopsgezind	0
Evangelisch en Pinkster	19
Leger des Heils	1
Unie van Baptisten	4
Vrije evangelische gemeenten	0
totaal	30

5.3 Voorstel voor vervolgonderzoek

Dit alles overziend lijkt het goed vast te houden aan het uitgangspunt om nader onderzoek te doen binnen kerkelijke gemeentes met een significant aantal toetreders. Een hoog aantal meelevende buitenkerkelijken of kerkgaande niet-leden speelt pas in tweede instantie een rol.

Het aantal kerkelijke gemeentes met een significant aantal toetreders blijkt echter gering te zijn. Een volgende stap in de vorm van breed opgezet kwantitatief onderzoek (zeg maar, met behulp van vragenlijsten) lijkt dan ook niet passend. Wij stellen daarom voor het vervolgonderzoek *kwalitatief* te laten zijn. Daarbij wordt een beperkt aantal kerkelijke gemeentes gekozen, die vervolgens nader worden beschreven. Voor een deel kunnen in het vervolgonderzoek een aantal voorgegeven vragen worden gebruikt, terwijl het grootste deel van het onderzoek zal bestaan uit gesprekken, interviews en bestudering van voorhanden zijnde materiaal.

In de lijn van de indeling die gebruikt is in tabel 5.1 en tabel 5.2 zouden we binnen drie groepen kerken nader onderzoek willen doen.

Bijvoorbeeld:

- 2 PKN gemeentes;
- 2 vrijgemaakt gereformeerde kerken;
- 2 christelijke gereformeerde kerken;

- 1 remonstrantse gemeente;
- 1 doopsgezinde gemeente;

- 2 evangelische of pinkstergemeentes;
- 1 baptisten gemeente.

Hiermee maken we een keuze die iets ruimer is dan de strikte telling uit tabel 5.1 en zodat er genoeg kerkelijke gemeentes uit verschillende kerkgenootschappen bij het vervolgonderzoek worden betrokken om enige vergelijking te kunnen maken. Het totaal aantal te onderzoeken gemeentes is dan 11.

De exacte keuze van de kerkelijke gemeentes kan worden gemaakt op grond van de gepresenteerde getallen (gebaseerd op tabel 5.1 en tabel 5.2), nader gespecificeerd naar kerkelijke gemeentes die ook een vrij hoog aantal meelevende buitenkerkelijken en/of kerkgaande niet-leden kennen.

Daarnaast zou enige regionale spreiding zinvol kunnen zijn. Deze exacte keuze kan worden gemaakt nadat binnen de begeleidingsgroep overeenstemming is bereikt over de uitgangspunten.

5.4 Aandachtspunten voor vervolgonderzoek

Tot slot wijzen we op een paar aandachtspunten die bij het vervolgonderzoek in aanmerking kunnen komen.

5.4.1 Noodzaak voor nader onderzoek

Het landelijke beeld laat een klein aantal toetreders zien, wel zijn er verschillen binnen afzonderlijke kerken, maar de kerkelijke gemeentes met echt veel toetreders lijken sporadisch voor te komen. Die geringe aanwas ondersteunt des te meer de noodzaak om missionair beleid te ontwikkelen.

5.4.2 Naar een kerkelijke contingentietheorie

De werkwijzen van de gemeentes met een significant aantal toetreders kunnen dienen als verhalen ter inspiratie voor andere kerkelijke gemeentes. Daarbij is het van belang dat niet alleen naar de ‘successen’ van de gemeentes wordt gekeken, maar ook naar de factoren die bijdragen aan dat succes.

Interne factoren, zoals missionair beleid, aandacht voor nieuwkomers, e.d. zijn hier van belang, maar evengoed de slagvaardigheid van de kerkelijke gemeente. Dit kan onder andere blijken uit het aantal beschikbare vrijwilligers, de inzet en/of het charisma van de voorganger(s), enz.

Daarnaast spelen ook externe factoren een rol. Zoals in de organisatiesociologie de zogenaamde contingentietheorie is opgesteld, die weerspreekt dat er één soort succesvolle organisatie is, maar zegt dat binnen verschillende omstandigheden, organisaties verschillend moeten zijn opgezet, zo zal ook voor kerkelijke gemeentes gelden dat er niet één succesformule is, maar dat dit mede bepaald wordt door de context waarin de gemeente zich bevindt.

Zinvolle aanzetten voor zo'n kerkelijke contingentietheorie zijn b.v. gedaan door dr. S. Paas, evangelisatieconsulent binnen de Christelijk Gereformeerde Kerken in Nederland. Hij maakt een onderscheid in kerkelijke gemeentes op de dimensie openheid voor christelijk geloof in de omgeving en een onderscheid naar institutionele benadering van buitenkerkelijken en persoonlijke benadering. Samen zijn deze twee dimensies te beschrijven in een matrix, waaruit (in ieder geval) vier verschillende type kerken met missionaire strategieën zijn af te leiden.

	persoonlijk	institutioneel
open houding t.a.v. kerk en geloof		
gesloten houding t.a.v. geloof		

In dit model zijn zowel interne als externe factoren opgenomen.

Nader onderzoek kan het model toetsen en verder verfijnen.

Hiertegenover staat dat succesverhalen die van hun context worden ontdaan ook frustrerend kunnen werken: “Waarom kan het in die ene gemeente wel, maar bij ons niet!” Anders gezegd: verkeerde inspiratie zou wel eens tot demotivatie kunnen leiden.

5.4.3 Gedifferentieerd lidmaatschap?

Er zijn meer meelevende buitenkerkelijken dan toetreders. Betekent dit dat toetreden (belijdenis doen en/of dopen) een te hoge drempel voor mensen is? En betekent dit dat de categorie ‘vrienden’ zoals de Remonstrantse Broederschap die kent een goede ‘tussencategorie’ is voor mensen die wel blij willen geven van hun betrokkenheid, maar voor wie belijdenis doen een te hoge drempel is?

Er worden redelijk wat kerkgaande niet-leden gevonden. Een goed missionair beleid zou niet alleen moeten letten op toetreders, maar ook op die mensen die de kerkdiensten als redelijk onbekenden bezoeken.

Bijlagen bij het verslag Toetreders

tabel 1 Gegevens over het aantal belijdenissen naar kerkgenootschap

<i>denominatie</i>		<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
PKN	gemiddelde	3,37	3,22	3,22
	proportie	0,358	0,365	0,366
	som	2111	2022	2020
	minimum	0	0	0
	maximum	58	42	44
	n	627	627	627
Gereformeerd Vrijgemaakt	gemiddelde	6,75	7,67	6,67
	proportie	1,355	1,597	1,301
	som	621	706	614
	minimum	0	0	0
	maximum	31	29	34
	n	92	92	92
Christelijk Gereformeerd	gemiddelde	4,33	5,45	5,48
	proportie	1,190	1,526	1,501
	som	355	447	449
	minimum	0	0	0
	maximum	31	39	42
	n	82	82	82
Nederlands Gereformeerd	gemiddelde	6,00	4,80	5,00
	proportie	1,731	1,330	1,470
	som	30	24	25
	minimum	0	0	0
	maximum	17	12	9
	n	5	5	5
Evangelisch-Luthers	gemiddelde	1,08	,38	,23
	n	13	13	13
	proportie	0,191	0,198	0,255
	som	14	5	3
	minimum	0	0	0
	maximum	13	3	2
Remonstrants	gemiddelde	6,20	9,20	5,80
	proportie	1,271	1,864	1,074
	som	31	46	29
	minimum	0	0	0
	maximum	16	23	20
	n	5	5	5
Doopsgezind	gemiddelde	2,15	1,54	1,77
	n	13	13	13
	proportie	0,860	1,047	0,932
	som	28	20	23
	minimum	0	0	0
	maximum	9	5	6

<i>denominatie</i>		2001	2002	2003
	n			
Evangelisch en Pinkster	gemiddelde	6,69	6,90	9,33
	proportie	4,901	4,535	7,030
	som	281	290	392
	minimum	0	0	0
	maximum	40	40	50
	n	42	42	42
Leger des Heils	gemiddelde	2,00	2,00	4,67
	proportie	2,059	1,176	5,588
	som	6	6	14
	minimum	1	0	2
	maximum	3	4	7
	n	3	3	3
Unie van Baptisten	gemiddelde	6,67	6,75	7,33
	proportie	3,121	3,296	3,487
	som	80	81	88
	minimum	0	0	0
	maximum	18	26	22
	n	12	12	12
Bond Vrije Evang. Gemeenten	gemiddelde	2,20	5,40	4,00
	proportie	0,915	1,177	0,807
	som	11	27	20
	minimum	0	0	0
	maximum	7	23	18
	n	5	5	5
overig	gemiddelde	,00	,00	,00
	proportie	0	0	0
	som	0	0	0
	minimum	0	0	0
	maximum	0	0	0
	n	1	1	1

De termen uit de tabel zijn reeds in de tekst verklaard, 'n' staat voor het aantal responderende gemeentes.

tabel 2 Gegevens over het aantal toetreders naar kerkgenootschap

<i>denominatie</i>		2001 (gecorrigeerd)	2002 (gecorrigeerd)	2003 (gecorrigeerd)
1 PKN	gemiddelde	0,27	0,26	0,33
	n	627	627	627
	std. deviatie	1,044	0,896	0,920
	som	167	162	209
	minimum	0	0	0
	maximum	19	10	9
2 Vrijgemaakt	gemiddelde	0,24	0,41	0,35
	n	92	92	92

denominatie		2001 (gecorrigeerd)	2002 (gecorrigeerd)	2003 (gecorrigeerd)
3 Christelijk Geref	std. deviatie	0,542	0,985	0,844
	som	22	38	32
	minimum	0	0	0
	maximum	3	7	5
	gemiddelde	0,46	0,57	0,59
	n	82	82	82
4 Ned. Geref	std. deviatie	1,964	2,368	2,548
	som	38	47	48
	minimum	0	0	0
	maximum	17	18	22
	gemiddelde	0,60	0,60	0,20
	n	5	5	5
5 Evangelisch-Luthers	std. deviatie	0,548	0,894	0,447
	som	3	3	1
	minimum	0	0	0
	maximum	1	2	1
	gemiddelde	0,15	0,15	0,08
	n	13	13	13
6 Remonstrants	std. deviatie	0,376	0,376	0,277
	som	2	2	1
	minimum	0	0	0
	maximum	1	1	1
	gemiddelde	2,00	5,00	4,20
	n	5	5	5
7 Doopsgezind	std. deviatie	2,345	7,348	5,310
	som	10	25	21
	minimum	0	0	0
	maximum	5	18	13
	gemiddelde	1,85	1,08	1,08
	n	13	13	13
8 Evangelisch en Pinkster	std. deviatie	2,544	1,441	1,188
	som	24	14	14
	minimum	0	0	0
	maximum	9	5	4
	gemiddelde	1,71	3,26	3,36
	n	42	42	42
9 Leger des Heils	std. deviatie	2,699	7,896	6,607
	som	72	137	141
	minimum	0	0	0
	maximum	10	50	40
	gemiddelde	0	0	1,00
	n	3	3	3
	std. deviatie	0	0	1,000
	som	0	0	3
	minimum	0	0	0

denominatie		2001 (gecorrigeerd)	2002 (gecorrigeerd)	2003 (gecorrigeerd)
10 Unie van Baptisten	maximum	0	0	2
	gemiddelde	3,92	2,92	3,33
	n	12	12	12
	std. deviatie	5,401	3,919	3,473
	som	47	35	40
	minimum	0	0	0
11 Bond Vrije Evangelische Gemeenten	maximum	18	11	9
	gemiddelde	0,40	0,60	,60
	n	5	5	5
	std. deviatie	0,894	0,894	0,894
	som	2	3	3
	minimum	0	0	0
12 overig	maximum	2	2	2
	gemiddelde	0	0	0
	n	1	1	1
	std. deviatie	.	.	.
	som	0	0	0
	minimum	0	0	0
totaal	maximum	0	0	0
	gemiddelde	0,43	0,52	0,57
	n	900	900	900
	std. deviatie	1,500	2,251	2,032
	som	387	466	513
	minimum	0	0	0
	maximum	19	50	40

tabel 3 Gegevens over het aantal meelevende buitenkerkelijken naar kerkgenootschap

denominatie		buitenkerkelijk meelevende 2001 (gecorrigeerd)	buitenkerkelijk meelevende 2002 (gecorrigeerd)	buitenkerkelijk meelevende 2003 (gecorrigeerd)
1 PKN	gemiddelde	5,833	5,590	6,697
	n	627	627	627
	som	3657,0	3505,0	4199,0
	minimum	0	0	0
	maximum	776,0	766,0	762,0
2 Vrijgemaakt	gemiddelde	1,054	1,478	1,978
	n	92	92	92
	som	97,0	136,0	182,0
	minimum	0	0	0
3 Christelijk Geref	maximum	9,0	12,0	21,0
	gemiddelde	2,854	3,524	4,195
	n	82	82	82
	som	234,0	289,0	344,0
4 Ned. Geref	minimum	0	0	0
	maximum	30,0	40,0	50,0
	gemiddelde	3,800	4,000	5,200

denominatie		buitenkerkelijk meelevende 2001 (gecorrigeerd)	buitenkerkelijk meelevende 2002 (gecorrigeerd)	buitenkerkelijk meelevende 2003 (gecorrigeerd)
5 Evangelisch-Luthers	n	5	5	5
	som	19,0	20,0	26,0
	minimum	0	0	0
	maximum	11,0	12,0	17,0
	gemiddelde	1,538	1,000	1,846
6 Remonstrants	n	13	13	13
	som	20,0	13,0	24,0
	minimum	0	0	0
	maximum	10,0	4,0	10,0
	gemiddelde	180,000	170,000	171,800
7 Doopsgezind	n	5	5	5
	som	900,0	850,0	859,0
	minimum	0	0	0
	maximum	650,0	600,0	593,0
	gemiddelde	31,769	33,077	38,308
8 Evangelisch en Pinkster	n	13	13	13
	som	413,0	430,0	498,0
	minimum	0	0	0
	maximum	100,0	100,0	100,0
	gemiddelde	4,667	6,667	8,976
9 Leger des Heils	n	42	42	42
	som	196,0	280,0	377,0
	minimum	0	0	0
	maximum	50,0	50,0	59,0
	gemiddelde	1,667	2,000	1,667
10 Unie van Baptisten	n	3	3	3
	som	5,0	6,0	5,0
	minimum	0	0	0
	maximum	5,0	6,0	5,0
	gemiddelde	23,417	20,333	23,417
11 Bond Vrije Evangelische Gemeenten	n	12	12	12
	som	281,0	244,0	281,0
	minimum	0	0	0
	maximum	90,0	100,0	120,0
	gemiddelde	0,200	0,200	2,200
12 overig	n	5	5	5
	som	1,0	1,0	11,0
	minimum	0	0	0
	maximum	1,0	1,0	10,0
	gemiddelde	0	0	0
totaal	n	1	1	1
	som	0	0	0
	minimum	0	0	0
	maximum	0	0	0
	gemiddelde	6,470	6,416	7,562
	n	900	900	900
	som	5823,0	5774,0	6806,0
	minimum	0	0	0
	maximum	776,0	766,0	762,0

tabel 4 Percentage kerkgaande niet-leden ten opzichte van het totaal aantal kerkgangers naar kerkgenootschap

denominatie	gemiddeld	minimum	maximum	n
PKN	7,618	0	142,9	455
Vrijgemaakt	2,945	0	11,4	78
Christelijk Gereformeerd	7,175	0	75,0	77
Nederlands Gereformeerd	2,882	1,9	5,0	5
Evangelisch-Luthers	17,178	0	81,0	11
Remonstrants	14,190	10,0	17,8	5
Doopsgezind	28,463	8,0	116,7	13
Evangelisch en Pinkster	19,651	0	60,0	37
Leger des Heils	14,444	10,0	16,7	3
Unie van Baptisten	23,962	10,2	42,9	11
Bond Vrije Evangelische Gemeenten	21,081	3,6	33,3	5
overig	0	0	0	1
totaal	8,605	0	142,9	701